

Da je nova pisava brez ploglasnika pred r-om veliko bolja od stare, to nam spričuje ta resnična zgodba:

Neki deček se je začel lani v šestem letu svoje starosti iz slovenskega abecednika in to „glaskovaje“ (nach der Lautiermethode) po slovenski čitati učiti, pa je izrekoval take besede: vert, pert, smert vedno le vārt, pärt, smärt. Nič ni pomagalo opominjati ga, da se glasi e pred r-om v takih besedah le na pol ali zamolklo (kakor Metelkotov e); deček se je vedno motil, vedno se mu je moralo izrekovanje popravljati. Kar mi pride na misel, pa mu dam v roke „Novice“, češ, po novi pisavi pa menda ne bo mogel besed: vrt, prst, smrt itd. niti izreči. — Ali kako ostrmim, ko jih izrekuje deček tako lepo in krhko, da ne more lepše, to je prav po naše; ni enkrat se ni spotaknil. *) Ravno tako lahko razločno in krhko je izgovarjal take besede v hrvaških pa českih, in ko se je naučil za silo cirilice, tudi v srbskih knjigah in sicer brž na prvi mah brez kakega opominjanja in popravljanja.

Da je temu res tako, tega se prepriča lahko vsak, ali vsaj vsak učitelj, kateri ima priliko, kako dete po „glaskovanji“ čitanja učiti. **)

To sem spomnil gredoč le zato, ker sem se preveril sam po lastni skušnji, kako krivih misli so še nekteri zastran tako imenovanega „glaskovanja.“

Ravno tako kriva misel je pa tudi ona, da je „pretrdo“, če se piše brez zamolklega e pred r-om.

Slišali smo, da je izgovarjal in še izgovarja naš deček, ki ni bil še s „starim kopitom“ tepen, naštete in njim podobne besede prav po naše, to je, ravno tako, kakor treba. Kdor pravi tedaj, da je „pretrdo“, ta sodi menda le... z očmi, ki niso bile poprej te pisave vajene. Oči se pa, kakor vemo sami po sebi, sčasoma tudi čemu drugemu privadijo, če ni le „kita“ prevelika ali predolga. ***)

Če je tedaj temu tako, da izrekuje človek, kateri se ni še navzel krivih starokopitnih misli in naukov, po novi pisavi imenovane in druge take besede milega našega jezika bolje in lepše nego po stari, — menim, da se ne bo prihodnjič najhujši nasprotnik več ustavljal té pisavi, četudi ne verjame, da je r v takih besedah samoglasnik. Vendar mislim, da g. Miklošič pravo trdi; zakaj slišali smo, da se zlog ali beseda brez samoglasnika ne dá pošteno izreči. Pa porečeš: Po tem takem bi pa morali pisati tudi na pr. mokr, svedr itd., ne pa: móker, sveder itd. Na to odgovarjam: Lahko, da bodo naši mlajši res kedaj tudi take besede brez e pisali. Zdaj se še ne upamo. Stara navada nam brani. Človek se ne more nikdar vseh napák na en pót otresti. — Ali kaj bo, če počnemo pisati tudi lastna imena: Rjavec, Ržén, Trček, Trstenjak, Vrščaj itd. namesto: Erjavec (prav za prav po stari pisavi Rujavec), Eržen itd. — Ravno tako so prigovarjali Bohoričarji: Kolika zmešnjava bo, če počnemo pisati: Župančič, Žurga, Čuk itd. (namesti

*) Iz „s-po-takniti (ali s-po-tékniti) se“, ne pa iz „spod-takniti se“, kakor nekteri mislijo in pišejo. Prim. „s-po-pasti se“, „opotikati se“; hrv.-srb. „spotaknuti, spoticati se.“ Pis.

**) Ali kedaj bodo spoznali vsi učitelji in njihovi zapovedniki, koliko izvrstnejši način je novo „glaskovanje“ od starega zlaganja (Buchstabiren), koliko krači pot do čitanja! Koliko večji dobiček učencu, ki dobi potem veliko večje veselje do šole, do nauka in do knjig, ki jih že lahko ročno čita ter se iz njih že lepih in koristnih reči uči, dokler njegov vrstnik za njim po starem kopitu prav po polže lazi.

***) Omenjeni deček se zdaj čitaje slovenski abecednik vselej jezí: čemu je pa e v besedah kert, pert, smert, če se ne sme izrekovati? Vidiš li, prijatelj, kolika je moč mlade in stare navade! Ta deček ne pogrěša v takih primerih čist nič zamolklega e. Pis.

Supanzhizh, Shurga, Zhuk itd. Pa glejte! pišemo enako že kakih 20 let, pa ni bilo še nikake zmešnjave. Bohoričarji pa nemškutarji, res, da še zabavljajo; vrli naš „Jezičnik“ in vrli naš „Tovars“ pa zastran tega kar nič ne zabavljata; temuč se za novo pravilno pisavo takih imén celó možki potegujeta, dasi razložek med staro pa novo pisavo, na pr. imena Supan (Shupan) pa Zupan (Župan) očém menda ni manji od razložka med imenom Erjavec pa Rujavec (kakor bi ga morali doslednje pisati gledé na pisavo „ruja“, „rujav“ namesto „rja“, „rjav“). Rjavec je vsaj po sluhu Erjavcu bliže od Rujavca. (Prim. temu „rjuha“, kakor pišemo od nekdej namesto „erjuha“ ali celó „rujuha“). Naposled naj še razglasim, da je sprejel g. Miklošič, kakor za trdno vem, staro pisavo v svoja (šolska) berila samo zato, ker se je slišalo, da bi se nad novo pisavo še premnogi spotikali.

Če se godí to zdaj na zelenem drevesu, kaj bi se bilo še le godilo ondaj na — drugem! — „Novice“ pa so nam že drugič pot prekrčile. Voz narodne omike se pomika zložno naprej; prijatli, ne zavirajte mu kolés!

Slovstvo.

* Čitalnica. Podučilni listi za slovenski narod. Izdal Ivan Gršak. 1. zvezek. V Gradcu natisnil Jož. A. Kienreich. Cena 70 kr.

Knjižica ta namerava taka znanstva širiti med narod slovenski, ki jih človek vsaki hip potrebuje v vsakdanjem (praktičnem) življenji. Tak namen pa daje knjigi vso večjo vrednost, kakor samo to, da prejme imenik slovstva našega le — eno številko več. Ali je pa izdatelj tudi izpolnil, kar je obljubil, v prvem zvezku? Prebravši knjižico od konca do kraja, brez hvalisanja, z dobro vestjó, rečemo: da! V sestavkih: „Obresti in obrestne postave“, „banke in papirnati denar“, „Številna (navadna) loterija“, „o varstvu in skrbstvu ali jerofovanji“, ki jih je izdatelj sam spisal, „o krvenem kroženji (krvotoku) človeškem“, ki ga je popisal in po podobah razjasnil dr. Matija Prelog, je svojim bravcem toliko lepih in za vsakdanje življenje koristnih in večini bravcev še neznanih naukov podal, da že sami ti spisi so vredni denarja, ki ga stane cela knjiga. Lepo se tem sestavkom yvrstuje zgodovinski in narodopisni članek prof. S. Šubica pod naslovom „pota človeške omike“. Pridjano je še več družih drobtinic.

Ali tudi mi moremo pritrditi častitemu g. Gršaku, da za prosti naš narod ni ta knjiga, kajti pisateljem ni bilo vodilo, da bi le povrh posnemali, kar se jim potrebno zdi povedati, ampak spustili so se globokeje v predmet svoj; tako, na priliko, more izvrstnemu (le sém ter tjè po tiskarnih, deloma sicer popravljenih pogreških pokvarjenemu) spisu o „krvotoku“ le zeló razumen bravec kos biti. Al prav to nas veseli, da knjige slovenske se čedalje bolj povzdigujejo v viša okrožja, in da ne pišemo vsega le prostemu narodu.

Kar pa se tiče jezika, v katerem so stavki pisani, je beseda večidel gladka in lahko razumljiva (za priljubljeno besedo „narodarstvo“ za „nationalökonomie“ se ne bomo pričkali, ker bo gospod izdatelj se sam prepričal, da ne bo obveljala); le slovniških pomot se bo trebalo bolj ogibati v prihodnjih zvezkih, ker veliko več stoji na tem, da je jezik pravilen, kakor da hrepení po nenavadnih oblikah, ktere niso nič več vredne kakor navadne; čemu da se tudi proti navadi izpuščajo po prvem izgledu „Allgemeinerice“ vejice, ne vemo si razjasnila; tako, na priliko med sto družimi izgledi, ne vemo, zakaj se piše: „Med sedem planetov (med sedmerimi planeti) ki so jih starci poznali so razdelili go-

spodarstvo na zemlji“ — brez ktere vejice nasproti pa: „Sredzemsko morje s svojimi oddelki: z egejskim, jonskim in tirenskim morjem, ki zadevajo grško, laško in špansko deželo, in pa po morji“ itd. — pa z vejico pred ki? itd. Vejice jasniro čitatelju berilo — čemu jih izpuščati, ker nimamo ne pravega vzroka ne stanovitnega pravila za to? Nam se take reči zdijo le afekcije brez vse koristi.

Ker je „Čitalnica“ knjiga velike notranje vrednosti, s katero je gosp. izdatelj lepo pokazal višo omiko v vednostih, ki se tičejo družnega in državnega življenja, ji sicer take pomanjkljivosti ne jemljejo cene, vendar naj bi se vprihodnje še to popravilo, kar se je prezrlo v prvem zvezku. In tako sklenemo vrstice te s srčnim pozdravom: Dobro nam došel novi delavec! Drugi vezek je napovedan v kakih 2 mescih.

* *Slavische Blätter. Illustrierte Monatshefte für Literatur, Kunst und Wissenschaft, für öffentliches und gesellschaftliches Leben, für Länder- und Völkerkunde, für Geschichte, Belletristik etc. der slavischen Blätter. Herausgegeben und redigirt von Abel Lukšić. Wien 1865. Erstes Heft.*

Prvi vezek je prišel konec januarja meseca na svetlo in tako bo izhajal zadnje dni vsacega meseca vezek od 3½ do 4 pól. Gospod izdatelj je lepo izpolnil, kar obeta naslov časnikov. „Potopisne črtice iz Galicije“ spisala Hermina Glinska, „ostanki slovanski v Tirolih“, spisal profesor doktor Biederman, dalje „nošnja mestjanska hrvaška“ z ilustracijama, življenjopis s slikama slavnih glediščinih igravcev Bogomila Davison-a in Alojza Ander-a (obéh Slovanov), soneti iz „Slavy dcera“ Jan. Kollára, „Dumka“, rusinska narodna pesem, z rusko in nemško besedo in napevom za glasovir in mnogo manjših stvari — evo! to vse je zanimivi obseg prvega vezka, ki je v vrlo lični obliki stopil pred svet, kakor je to že navadno pri vsem, kar izdaja domoljubni A. Lukšić. Želimo mu prav obilne materijalne in duševne podpore, da more zvršiti hvalevredno svojo nalogo. Ker „Slavische Blätter“ hočejo tudi drugim narodom kazati duševno, нравno in zgodovinsko pomembo Slovanov in preganjati meglo, katero je valila „nevednost mednarodna“ na veliki narod slovanski, je tedaj treba, da vsak rodoljub, komur je dana moč pisave in tolika materijalna zmožnost, da ga za četrto leta ne bolíta 2 gold., podpira po tej ali uni poti z velikimi stroški združeno podvzetje Lukšičevo.

Ozir po svetu.

Pisma iz Srbije o Srbii.

(Dalje.)

Srbska pošta tudi nima še svojih vóz, pa jih tudi treba ni, kajti tukaj niso še povsod gladke ceste. Pošta ima samo konje, in kdor hoče po pošti, zajaši konja in trka naprej od štacije do štacije, kjer se konji preminjajo.

Srbski vozárji, ali kakor jim na Kranjskem pravite „furmani“, vozarijo samo z volmi in vozovi, katerih glasne lastnosti sem vam že enkrat razložil; glave volovske vsak srbsk vozar in seljak ozaljša z rdečimi kinčankami in vezili raznih barv; na vrat jim pa obesi lepe zvonce, in na gobce jim dene umetno narejene železne, dolge pa tanke verižice; on sam pa vzame preklo pod pazduho, dudlo v roke, in evo! celo bando tako. On veselo dudla, s preklo po volovih priklada, zvonci brenkljajo, voz kruli, škriplje in cvili, šterbunka in klopoče. Če se kaj polomi, lahko se popravi v prvi hosti vse, tudi celi voz, samo da je sekira pri rokah. Na take volovske vozove sem tudi jez naložil svojo robo, ktera je s popisano godbo še le peti dan popoldne prišla

v Kragujevac, ki je le 20 ur od Beligrada, akoravno so prekle, kakor sem na ubozih voličih vidil, storile svojo dolžnost. Tukaj imajo pri volih samo prekle in kole, s katerimi jih gonijo; šibi in biču nič kaj nepovečujejo. Tudi bivolov je po Srbii sila veliko; ž njimi vozarijo in na polji delajo, kakor z volmi. Povedati moram, da v Srbii so voli sploh podkovani, kar po Slovenskem ni še tako navadno; al tukaj je treba, kajti srbski vol iz daljnih krajev po trdih cestah blago sèm ter tjà sam prevažava; železnica mu še ni prišla na pomoč, in konj mu nič pomagati neče. Konj vozi in prenaša samo ljudi ali kak tovor; v težak voz se nikdar ne vpreže. Ljudje tukaj sploh jahajo, bodisi ženska ali možki. Ženska, ako ima le uro delječ potovati, ne gré peš, ampak zajaši večidel konja in trka ž njim ponosito naprej.

Najbolj se mi dopadajo srbske svatbe iz kmetov, ki v Kragujevac k poroki hodijo. Nevesta je sploh, bodi si zima ali leto, poletno oblečena; vrat in glava sta ji polna denarjev, poredoma lepo nabranih; na glavi ima neko grozno veliko s cveticami in svitlimi denarji ozaljšano stvar. Ali je ta prečudna stvar klobuk ali je kapa? ne vem. Visočaja je pa tudi večkrat širja, kakor so bile nekđaj velike kučme cesarskih grenadirjev. Na strani ob ušesih doli so tej stvari, ki ji imena ne vem, obešeni mali zvončki in debeli ruski rubelji; če nevesta le mrdne z glavo, se sliši cincin zvoncev in brenk brenk rubljev. In to velikansko stvar mora neki nevesta šest mescev vsaki praznik in ob nedeljah na glavi nositi. Božične praznike je narod pridrl od vseh krajev z narodno godbo v Kragujevac. Med njim so se odlikovale mlade neveste s svojimi visocimi, z denarji, zvonci in cveticami okinčanimi kapami, kakor nekdanji grenadirji med drugimi vojaki. Popoldne se je veseli narod na ples podal. Na sredi vélicege trga se je kolo poleg kola veselo igralo in mendralo. Nikdar nikoli nisem kaj tacega še vidil. Krasota je viditi in slišati narodni ples v narodni obleki. Možki in ženske, fantje in devojke, ženini in neveste veselo mendrajo, fantje pa kričijo: hu, hu, hu! med tem pa se sliši prijetni brenk, brenk, brenk, in cincin, cincin od denarjev, zvončičev in drugega kinča polnih ženskih glav in vratov, kar se z brenčečo gajdo, z dudlajem in goslimi kaj lepo vjema.

Nevesta se k poroki peljá, se vé da z volmi. Naprej jašita dva fanta z zastavami narodne barve; okoli neveste so svatje, konje jašeči možki in ženske. Puške pokajo, da se vse trese.

Pa predaleč sem prišel, moram nazaj, da povem ob kratkem, kako sem v Kragujevac potoval. Kakor sem že rekel, svoje reči sem djal na volovske vozove, za-se in za rodbino pa sem dobil lahak konjsk voz, ki ljudi od mesta do mesta prevažava. Na vozovih potovajo samo tukajšnji Švabi, in tisti, ktere je evropejska civilizacija oblizala, vse drugo jaši. No, ker tudi jaz med Švabe spadam, kajti domá sem unkraj Save in vere sem rimsko-katoliške — ergo: Švaba! — jo odrinem po švabsko naprej, niti sem konja zajašil, niti se na volovski voz vsedel, nego zmečem svojo rodbino na konjski voz, jaz pa, da bolj slobodno na vse strani gledati morem, jo odzad na suro položim, pa hajd naprej! Želel sem mesto despota Jurja Brankoviča-Smedereva viditi zato zapovem kočijažu, da jo kroz to mesto v Kragujevac vdari. Ostra burja je ko kosa rezala in naši nosovi so ko paprika rdeče izgledali. Srbska hribasta stran je bila vedra in čista, po nizkem ravnem Banatu se je zjutraj megla klatila. Cesta je pa kroz hribe in doline na desni obali Donave napeljana; večkrat smo globoko doli v nizek Banat gledali, ko v neko neizmerno dolino, ki je napolnjena lepih, belo se